

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI
ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ
UZUN TEZİ

Baskı Altında Ezilişin
Getirdiği Mutsuzluğa Mahkûmiyet

Danışman öğretmen: Nurdan Tuhfe Toçoğlu Akgül

Öğrencinin Adı: Ezgi

Soyadı: EVRENSEL

Numarası: D1129073

Ödevin Sözcük Sayısı:3682

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın *Boş Beşik*, *Mine* ve *Bir Sabah Gülerek Uyan* başlıklı oyunlarında odak figür olan kadınlara farklı şekillerde yapılan baskı nasıl aktarılmıştır?

Öz (ABSTRACT):

Uluslararası Diploma Programı, Türkçe A kapsamında hazırlanan bu bitirme tezinde, Necati Cumalı'nın "Boş Beşik", "Mine", "Bir Sabah Gülerек Uyan" oyunlarında kadın figürlere uygulanan çeşitli baskılar ve bu baskıların kadın figürler üzerinden nasıl aktarıldığı ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu konunun seçilmesindeki amaç, üç oyunda da ortak olan baskı kavramının her oyunda farklı baskı türleri ile şekillenmiş olmasıdır. Baskı kavramı; törenin bireye, toplumun bireye ve bireyin kendisine yaptığı baskı olarak üç ana başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlamda baskının figürler üzerinden aktarılışı ve baskı uygulanan figürlerin baskıya karşı verdiği tepkiler irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ayrı toplumlarda yer alan, ayrı sosyal sınıfa ve ayrı maddi koşullara sahip kadın figürlerin farklı koşullar altında olmalarına rağmen farklı şekillerde de olsa seçim haklarını ve yaşama özgürlüklerini kısıtlayan bir baskı ile karşılaşmaları saptanmış, cinsiyetleri dolayısıyla yaşadıkları sıkıntıların hangi koşullarda olursa olsunlar ortak olduğu sonucuna varılmıştır.

(Sözcük Sayısı: 138)

İçindekiler:

Giriş	1
I.Törenin Getirdiği Yük: Boş Beşik	2
II.Güzelliğin Getirdiği Yük: Mine.....	5
III.Seçimlerin Getirdiği Yük: Bir Sabah Gülerek	9
Sonuç	11
Kaynakça	14

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın *Boş Beşik, Mine ve Bir Sabah Gülerek Uyan* başlıklı oyunlarında odak figür olan kadınlara farklı şekillerde yapılan baskı nasıl aktarılmıştır?

GİRİŞ

Baskı, kişiye dışarıdan davranışlarını hal ve tutumlarını belirli şekillere sokması için yapılan yönlendirmeye denir. Baskının birçok çeşidi vardır. Yaşanılan toplumdaki ahlaksal kuralların diğer bir ifadeyle törenin kişiye yaptığı baskı, bireylerin başka bir birey üzerinde uyguladığı baskı ve bireyin kendi üzerinde uyguladığı baskı olarak üçe ayrılabilir. Özellikle kadınlar toplumunda, baskının her boyutuna ve türüne maruz kalmakta bu nedenle bu baskı çeşitleri ile hangi koşullarda olursa olsunlar daha çok karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle edebiyat eserlerinde de kadına yapılan baskı çeşitli edebi türler ile işlenmiştir. Necati Cumalı, *Boş Beşik, Mine, Bir Sabah Gülerek Uyan* başlıklı oyunlarında farklı sosyal konumdaki ve çevredeki kadın figürlerin yaşadığı baskıları tiyatro türünün tekniklerinden de yararlanarak işlemektedir.

Necati Cumalı baskının aktarılmasında birincil kaynak olan baskıyı gören kadın figürlerin konuşmalarına veya düşüncelerine yer vermekte ve anlatıcıyı genellikle edilgen konumda bırakmaktadır. Bu edilgen konum baskıyı gören kadın figürlere baskıyı dışardan bir kimsenin süzgecinden geçirilmeden aktarma özgürlüğünü tanır. Necati Cumalı kullandığı tiyatro da işlevsel olan diyalog ve iç monolog gibi teknikler sayesinde okura özellikle kadınlara toplumun her kesiminde yapılan baskıyı geniş bir perspektiften sunma olanağı sağlamaktadır. *Boş Beşik* başlıklı metinde toplumun bireye uyguladığı baskı, *Mine* başlıklı metinde bireyin bireye yaptığı baskı, *Bir Sabah Gülerek Uyan* başlıklı metinde ise bireyin kendi seçimlerinden dolayı ortaya çıkan baskı değerlendirilecektir. Baskılar aktarılırken özellikle yan figürler kullanılmıştır.

Bu çalışmada baskılanan kadınların nasıl bir baskıyla karşı karşıya kaldıkları içinde buldukları toplum normları çerçevesince değerlendirilerek ve baskı altında kaldıklarında izledikleri yol baskıların tür farklılıkları çerçevesinde Törenin kadına yaptığı baskı, bireyin kadına yaptığı baskı ve kadının kendine yaptığı baskı olarak incelenecektir.

I.TÖRENİN GETİRDİĞİ YÜK: BOŞ BEŞİK

Toplumun bireye töre yoluyla yaptığı baskının konu edinildiği *Boş Beşik* başlıklı metinde odak figür Fatma'dır. Metinde bir Yörük ağası ile evli olan Fatma'nın Yörük toplumu tarafından baskılanması işlenmektedir. Baskının temel nedenini oluşturan kısırlık Fatma'nın sıkışmışlığının temelini oluşturmuş, Fatma'nın hem Yörük ağasının karısı hem de kadın olarak topluma karşı vermesi gereken bir hesap olarak aktarılmaktadır.

Metinde toplumu temsil eden ve Fatma üzerindeki baskıyı okura aktaran Ana figürüdür. Yapıt boyunca yazar, törenin kadına uyguladığı tahakkümü Ana figürü üzerinden anlatmaktadır. Ana özellikle adı belirtilmemiş bir figürdür. Yazar yalnızca toplumsal hayattaki etiketini diğer bir ifadeyle anne olmasını kullanarak Ana'nın kişiliğine değil toplumda bulunduğu konuma vurgu yapar. Ana, kısırlık olgusunu odak figüre yükleyen ve bunun nedenselliğini arayan bir tip olarak okura sunulur:

Kadın kısmı gelin oldu mu doğurana kadar söz sahibi bile değildir. Doğurursa söz sırasına geçer itibar görür. Kısır kadını herkes hor görür! Tanrı Teâla hor görmüş kısır yaratmış, kul niye görmesin? Benim bildiğim kadın kısmı kısır çıktı mı ya boş düşer, ya ortağını kendi bulur, kocasını kendisi everir.(bütün oyunları 1,24)

Ana, bu tür ifadelerle din baskısını da kullanarak toplumun kısır kadına kadın olarak bakmadığını aktarır ve kısır kadının hor görülmesini din ile temellendirerek haklı olduğu gerçeğini savunur. Ana, törenin ve kadını kadın yapan öğelerin Yörük toplumunca yansıtıcısı olmuştur. Fatma'nın kısırlığının nedenlerini de Ana üzerinden aktarılmaktadır. Bu çerçevede Ana'nın gözünde Fatma'nın kısırolmasının iki nedeni vardır. İlki, Fatma'nın kendi toplumlarına ait olmaması diğer bir ifadeyle ova toplumundan gelmesidir: "*Ovalıya varanın, ovalıdan kız alanın onduğunu (mutlu olduğunu) gören var mı?*"(bütün oyunları 1,25). Ananın gözünde ova aşağılanır ve "onmanın" diğer bir deyişle mutluluğun önünde ovalı olmanın bir engel olduğu vurgulanır çünkü Fatma onlardan değildir aynı kültürde yetişmemiştir. İkincisi ise Fatma'nın kocası Ali'nin Fatma'yı kendi isteğiyle seçmesidir. Bu seçime Ana müdahil olmamıştır ve şimdi kısır bir gelininin olmasını kendinin bu seçimde yer almamasına bağlar: "*Gönlün kimi dilediyse istediğini aldım! Obada bu kadar kız dururken, ovadan kız beğendin, karışmadım!*" (bütün oyunları 1,23). Bu noktada ananın konuşturulması

yazar tarafından bilinçli olarak yapılmaktadır, Ana bu konuşmayı toplumun duygularını ilk ağızdan yansıtır. Baskının yapılma nedeni okura aracısız aktarılır.

Ana kısırlık sorununu aşabilmek için başka bir sorunu ortaya atarak çözüme ulaşmaya çalışır ki bu da kumalık olgusunu doğurur ancak bu olgu Fatma için bir sorun, Ana için ise bir çözüm seçeneğidir. Bu çözümle Ana istediği kızı gelin olarak alarak aslında kısırlığı oluşturan iki nedeni de ortadan kaldıracaktır. Hem obalı hem de istediği kişiyi aileye getirerek oğlunun onun sözünü dinlemeyip yaptığı “hatayı” düzeltme olanağı bulacaktır. Bu durum Fatma açısından ise törenin yarattığı kısır olma baskısına eklenen yeni bir baskı çeşididir. Bu baskının temelinde ise Ana’nın üzerinden aktarılan kendi soyunun devamı yatmaktadır. Ana görevini yapmış bir kadın olarak toplumda yer edinmiş, Yörük ağasını doğuran kadın olarak konumlandırılmıştır. Ana geleneğin temsilcisi ve törenin savunucusudur bunun nedeni de toplumda kendine düşen “sorumlulukları” yerine getirip doğurarak soyun devamlılığını sağlamasıdır. Bunu için doğuramayan Fatma üzerinde söz sahibi olabilmekte ve törenin öngördüğü baskıyı uygulamakta çekinmemektedir.

Ana, Fatma’nın kısırlığını herkese duyurur ve çözüm için kuma alınmasının onayını alır. Dedikodu ortamı doğurur ve baskıyı toplumun tamamına yayar.

Emeti: Yazık yazık! Vah vah! Bilmeden derdini deştim başıyla ! Eh, o zaman başka türlü çaresini bulursunuz soyunuzu kurutacak değilsiniz ya..

Ana: Ne olacağımız belli mi?

Emeti: Vallahi sen sandığımdan da sabırlıymışsın bacım! Benim gelinim yedi yıl doğurmasa dünyada beklemezdim. (bütün oyunları 1,15)

Bu diyalogda Fatma’nın bulunmaması toplum baskısını perçinlemek içindir. Emeti, toplumda kısır kadının sorumluluklarını yerine getiremeyen olarak konumlandırılmasının aktarıcısıdır. Ana’yı destekleyerek toplumun kadına bakış açısını sunar. Hem Ana hem Emeti’nin Fatma üzerindeki kesin baskıyı aktarmaları töre baskısının kadının kadın üzerinde oluştuğunu da kanıtlar. Kurgulanan bu toplumda kadınlar arasında dayanışmadan çok töre yaptırımlarını birbirleri üzerinde uygulama eğilimi görülmektedir. Törenin savunucusu Kadınlar olurken töre altında ezilenler de yine kadınlardır. Ayrıca Fatma’nın çaresizliğinin kendi dışında gelişen dedikodularla aktarılması toplumun bireye yaptığı baskının altını çizirken, Fatma’yı edilgen bir konuma da iter.

Beni öldüren anamın, bütün obanın asık suratı, iğneli sözleri! Nerde iki kadın baş başa verse beni çekiştiriyor!...üstüme kimi isterse alsın! Beni düşmanlarımın dilinden, gözüne batmaktan kurtarsın!(bütün oyunları 1,31)

Fatma, bu yakarışı Gelince adlı figüre yapmış onunla diyaloguyla okura görüşlerini ilk ağızdan aktarmaktadır. Yazar, Gelince gibi bir figür yaratarak toplum tarafından aynı baskıya maruz kalabilecek bir kadın figürü oluşturduğu düşünülebilir. Gelince, Fatma'ya sevildiğinin onayını veren ona destek olan biridir. “Benim bildiğim Ali seni ne boşar ne de üstüne kimseyi alır! Seninki boşa kuruntu!” (bütün oyunları1,31). Buna rağmen, kısırlık ve kuma sorunları törenin baskı kurduğu kişi üzerinde bir boyun eğişe sürüklemektedir. Fatma içinde bulunduğu çaresizliği ve Ana'nın dile getirdiği, toplumun ona sunduğu çözümü kabul etmek zorunda kalır.

Kabullenişin ardından, kurguda Fatma'nın çocuğu olur. Bu durum yazarın müdahalesi olarak görülebilir. Çünkü Fatma töreye boyun eğmiştir. Yazar, Fatma'nın bu kabullenişini ödüllendirdiği ve Fatma'nın içinde bulunduğu çıkmazı aşmak için ona töre tarafından istenileni verdiği öne sürülebilir. Yazarın bu tutumu Ağaç ve Rüzgâr adlı iki doğa figürü ile okura aktarılmaktadır. Doğa unsurları olan bu iki varlık yapıtta yansız anlatıcıgörevi görürler:

Rüzgâr: Dinle! Sancılandı.

Ağaç: Aramıza yeni bir can katılacak

Rüzgâr: Biri Ali'den biri Fatma'dan! Aşklarından bir umut bir çiçek.

Ağaç: Aramızda kalacak arkalarından

Rüzgâr: Aşklarını sürdürecektir (bütün oyunları 1,39)

Yazar, Rüzgâr ve Ağacı kullanarak okuru umudun gerekliliğine yönlendirmektedir. Bu müdahale yazarın Fatma'yı kurtarmaya yönelik müdahalesi temellendirilmektedir.

Rüzgâr: Aşk çoğalmak kendi kendinden

Kanını etini ulaştırmak yarınlara

Kanından etinden yarına selam!

Ağaç: Madem bu bir varlık yokluk savaşı

Madem ölümlüyüz ölüme karşı

Ancak çoğaldıkça varız (bütün oyunları 1,11)

Ağaç ve Rüzgâr doğanın dengesinin çoğalmayla korunduğunu ve sağlandığını aktarır. Bu durumu aşkla desteklerler. Bu şekilde yazar, Fatma'ya bir çıkış sunmaktadır. Yazarın

Fatma'ya verdiği bu şans, kurguya yapılan bir müdahale olarak değerlendirildiğinde bu olayı aktaranların doğa oğgelerinden seşilmiş olması olayın mistik ve tanrısal anlam yüklemesine de olanak sağlamaktadır. şnk doğa hayatın döngüsünü simgelemekte ve insanlara örnek olmaktadır.

şocuk sahibi olmak kurgulanan Yörük toplumundaki kadına uygulanan töre baskısının ilk basamağıdır. İlkine yazar tarafından şzm bulunsada fiğr ikincisiyle karşı karşıya kalır. Burada törenin bir başka boyutu olan göçün Fatma zerindeki yaptırımlarıdır. Tre gereği yeni doğan bebeğiyle beraber göçün sonunda yalnız gitmesi gereken Fatma'ya arka çıkıp ne aldirtmaya alışan Emmi ve Dayıolmasına rağmen, Ana bu iki erkek fiğr karşısına alır ve törenin aslında kadınlar tarafından kadınlara karşı uygulandığını kanıtlar ve törenin sözcülüğünü bir kez daha yapar.

Ana: Dünyada olmaz! Obanın düzenini bozdurmam! Doğduk, büyüdük nasıl grdkse gene öyle! nden obalılar, ardından Emmi'nin Dayı'nın yükleri en son Fatma. (bütün oyunları 1,44)

Ana'nın bu söylemi töre baskısının kimse tarafından değerştirilemeyeceğine ve kadının kısırlık sorununun şzlmesine rağmen zgrleşemediğinin kanıtıdır. Ana, sırf düzen savunuculuğu adına obanın erkeklerini bile karşısına alır. Bu noktada Doğa gçte arkada ve yalnız kalan Murat bebeği Fatma'nın elinden alır. Fatma ise bebeğinin arkasından koşar ancak sele kapılarak o da hayata veda eder. Böylece yazarın, şzme ulaştırmaya çalıştığı töre baskısı kadını yine rahat bırakmakta Fatma'nın bebeği ile beraber yok olmasına neden olmaktadır.

Oyunda toplum kadın fiğrn baskılar, treden dolayızgrlk alanlarını kısıtlar. Tre önüne kısırlık, kumalık, gç düzeni gibi sorunlar koyarak kadını susturmaya ve sindirmeye çabalar. Kurguda kadın bu baskılanışın karşısında kabullenışe sürüklenir ve kaderci bir yaklaşımla kendi haysiyetinden ve onurundan töre nedeniyle vazgeçer. Yazar kurguya müdahale edip bir sorunu şzse de töre baskıyı yok etmez, kadına geşit vermez ve bir şzm olarak sunulan erkek bebek de toplum baskısının bitip tükenmeyen istemlerine ve kuralları nedeniyle elinden alınır.

II.GÜZELLİĞİN GETİRDİĞİ YK: MİNE

Mine başlıklı oyununda ise kasabada yaşayan genç ve güzel bir kadın olan Mine'nin kasabadaki erkekler tarafından cinsel bir obje olarak algılanıp baskılanışı konu alır. Bu

oyunda, baskı bir olayla boyut değiştirir. Bu olay kasabaya İlhan adlı figürün gelmesidir. İlhan eğitimli, kurgudaki öğretmen Nurten'in kardeşi ve şehirden gelen bir figür olarak aktarılmaktadır.

Mine'nin toplum tarafından cinsel obje olarak konumlandırılmasında kocasının etkisi büyüktür. Pasif, pısrık, yaşlı bir istasyon şefi olarak aktarılan Cemil gerek yaşayışı gerek davranışlarıyla Mine'nin arkasından çok önünde duran bir figür olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Metinde Cemil'in baskısı, kaybetme korkusuyla ortaya çıkar. Erkek figürlere diş geçiremeyecek bir yapıda olması Cemil'i direkt olarak Mine'ye yöneltir. Gazeteci İlhan figürünün gelişinden sonra Mine'nin onunla konuşması Cemil için Mine üzerindeki baskıyı artırmak için bir fırsat olur:

Cemil: (aciz kıskançlık öfkesi içinde) Demek gözümün önünde işi bu kadar ilerlettiniz ha? Ne var aranızda?

Mine: Kiminle?

Cemil: Kiminle olacak? o gazeteci züppeyle'

Mine: Sus!

Cemil: Nasıl sarardın gördün mü? (bütün oyunları 1,190)

Mine, Cemil'in baskısına karşı dimdik ayakta durmaya çalışmaktadır. İlhan'ın kasabaya gelişi Mine ile ilgilenmesi Mine'nin açık baskıyla yüzleşmesine neden olur. Bu noktada Mine'nin de yapıtta edilgen konumdan etkin konuma geçtiğini ve en yakınında, kocasından gelen baskıya göğüs gerışı dikkat çekmektedir. Diyaloglarda karşılık vermeye ve yaşadığı sıkıntıları dile getirmeye başlayan Mine yaşadığı sıkıntıları ve kadın olmanın zorluğunu bu noktada Cemil üzerinden okura aktarır:

Cemil: Davranışlarına dikkat et dediğim zaman edecek olsaydın o dedikodular çıkmazdı! Kendin yol açtın!

Mine: O dedikodulara karşı beni savunacağına sen de onlara uyuyorsun! Aslında sen de onlarla birliktesin bana karşı! Yeter ne istiyorsun? (bütün oyunları 1,201)

Cemil, Mine'yi baskılamayı yalnız İlhan üzerinden yapmaz. Mine'nin tek arkadaşı olan Perihan ile de görüşmesini de istemez. Cemil kocalık görevini öne sürerek Mine'yi etki altına almaya çalışmaktadır: *"Ben senin kocam! Hatalarını göstermek ödevimdir. Hadi kalk"* (bütün oyunları 1,189). Cemil, Mine üzerinde hak sahibi olduğunu iddia ederek, Mine üzerinde baskı ve otorite kurmak istemektedir.

Cemil'in Mine üzerindeki baskısı kendine duyduğu güvensizlikten de kaynaklanmaktadır. Cemil, Mine'nin onu sevmediğinin farkındadır. Mine'nin kocası olmak, Cemil'in gözünde korunması gereken bir mala sahip olmaktır. Cemil'e göre Mine'nin bu kadar erkek tarafından istenmesi Mine'nin suçudur, bu da İlhan'ın gelmesiyle Cemil'in gözünde apaçık bir hal alır.

Cemil: Onunla yattınız mı yatmadınız mı?

Mine: Bu değil mi bütün kafanı kurcalayan? Daha önemli bir şey yok senin için! Çünkü sen bana hep böyle yatılır kalkılır bir yaratık diye baktın! Yatak yorgan gibi baktın! Bel, kalça, göğüs olarak gördün beni yalnız! Bir kez olsun bu kadın ne düşünür, aklından ne geçer diye yordun mu kafanı? Anlamaya çalıştın mı? (bütün oyunları 1,202)

Cemil'in bu ifadesi yüzeysel düşünen biri olduğunu kanıtlar. Mine'nin bu diyalog ile geçmişi hatırlatması, Cemil ile evlendikleri günden itibaren Mine'yi yalnız nesne olarak konumlandığını ancak eğitilmiş, şehirli rakip olarak gördüğü İlhan'ın ortaya çıkışıyla Mine üzerindeki baskısının ortaya çıktığını göstermektedir.

Metinde kasabada bulunan kaymakam, İlhan figürü kurguya dâhil olduktan sonra Mine'ye açıkça baskı uygulayan bireylerdendir. Kaymakam kasabanın ileri gelenlerinden sayılmasına karşın ikiyüzlülüğü ve ahlaki yozlaşmış yapısıyla, Mine üzerindeki baskı kuran figürlerden biri haline gelir. Bir toplantı sırasında Mine'ye bacım diye hitap eden kaymakam, aslında niyetinin Mine'yi elde etmek olduğunu Mine'ye yaptığı sözlü tacizle ifade eder:

Kaymakam: Dediklerimi iyice düşündün mü?

Mine: (Kurtulmak isteyerek) Düşündüm.

Kaymakam: (Bırakmadan) Samimiyetime inanmıyor musun?

Mine: İnaniyorum

Kaymakam: Peki çok mu yaşlıyım

Mine: Hayır değilsiniz

Kaymakam: Öyleyse?

Mine: Çünkü evliyim

Kaymakam: Ben de boşan evlen diyorum. Başka bir şey demiyorum ki. (bütün oyunları 1,168)

Kaymakam, Mine ile evlenmek istemektedir. Bunu Mine evli olmasına rağmen alenen dile getirmekten kaçınmaz. Asıl amacı kasabada herkesin beğendiği kadını elde etmek istemektedir. Kaymakam'ın yalnızca Mine üzerinde otorite kurmaya çabalaması baskının bireye dönük olduğunu kadınlar üzerinde kurulmaktan ziyade direkt olarak Mine'yi hedef aldığını kanıtlamaktadır.

Mine üzerinde sürekli baskı uygulayan bir diğer birey de Ofişçi'dir. Toplumun alt tabakasından olan Ofişçi, İlhan gelmeden önce de Mine'yi sözle ve bakış ile rahatsız etmektedir. Ofişçi'nin baskısı İlhan'ın gelişiyile farklı bir boyut kazanır ve baskısı eyleme dönüşür. Mine ile hiç yüz yüze konuşmadan başkalarıyla yaptığı diyaloglar ile Mine'ye karşı olan beğenisini aktarır. Mine hakkında arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalarda Mine'yi objeleştirdiğini göstermektedir.

Ofişçi: (pencereye doğru bir baş işaretiyile) Ne oldu göründü mü?

Bahri: Görünmedi mi? Telefon etmeyi denemedin mi?

Ofişçi: Ettim!

Bahri: Ne oldu?

Servet: Açtı!

Bahri: Deme konuştu mu?

*Servet: Teype " Ne olur bu gece senle çamlarda kalsak"ı koymuştuk.. (gülür)
(bütün oyunları 1,146)*

[...]

Ofişçi: Kaçmak yok oğlum asılacaksın! Kadın kırk defa hayır dese kırkbirincide yine asılacaksın. Ta canından bezip de pes deyinceye olur deyinceye kadar. (bütün oyunları 1,147)

Ofişçi, Mine üzerindeki ısrarcı tutumunu sürdürür ve kadına yapılan baskının şiddetini dile getirmektedir. Ofişçi, Mine'nin İlhan ile konuşmasını da bir adım olarak algılar. Baskının en sert boyutu Ofişçi ile ortaya çıkar. Kaymakam ve Cemil'in aksine Ofişçi'nin Mine ile direk iletişimi olamamasına rağmen Mine'ye en çok rahatsız eden figürdür. Alenenuyguladığı tacizler, Mine'nin kocasının pasifliğinden aldığı cesaret, toplumda toplumun düzenine karşı gelecek bir olayda erkeğe verilecek olan koşulsuz destek Ofişçi'nin baskısını ve tacizini arttırmaktadır: "Ormancının dedikleri boş değildi azizim; boş değildi. Ormancı da çok elledi bu kahpeyi" (bütün oyunları 1,183). Bu baskıyı kadını etiketleyerek hakaret boyutuna vardırırmaktan çekinmemektedir.

Ofiſçi'nin açık ve fütursuz tacizleri Mine'nin evine gece girmesiyle son noktasına ulaşır. Bu noktada çıkışı Mine katil olmakta bulur ve Ofiſçi'yi öldürür. Baskının dayanılamayacak son noktasında Mine kendi çıkışını kendi yaratmıştır. Metinde her kesimden erkekler üzerinden baskıya maruz kalan, cinsel bir obje gibi görülen Mine İlhan'a doğru attığı adımın bedelini öder. İlhan kurguda Mine'nin üzerindeki baskının ſekil deęiſtirmesinin asıl sebebidir. İlhan kurgu da Mine'ye yalnızca kadın olduğunu değil davranışlarıyla insan olduğunu hatırlatır. Bu nedenle Mine için bir çıkış kapısı olarak görülmektedir fakat İlhan'a attığı nu adım bireylerin ona karşı yaptığı baskıyı arttır ve dayanılmaz bir hal alınca baskının altında ezilmek yerine cinsel obje olarak konumlandırılmasına başkaldırır çözümünü kendi yaratır ve en çok baskı yapan kişiyi öldürmekten çekinmez.

III. SECİMLERİN GETİRDİĞİ YÜK: BİR SABAH GÜLEREK UYAN

Bir Sabah Gülererek Uyan başlıklı oyunda, şehirde genç ve güzel bir kadın olmanın sıkıntılarını yaşayan Suna'nın mutluluk arayışını ve bu mutluluğu yakalama sürecinde kendine uyguladığı baskı işlenmektedir.

Kurgu da Suna'yı etkileyen iki erkek figür vardır bir tarafta zengin olmayan ancak aşkı temsil eden Ergun diğer tarafta Suna'nın ölen kocasının çevresinden olan zengin ancak Suna'nın sevmediği Sait Fincancıbaşı. Suna'nın kendine uyguladığı baskının temelinde bu iki erkek figür vardır. Metindeki diğer kadın figürler ise Suna'nın mutluluğu yakalamak istemesinde paranın önemini hatırlatanlardır. Suna mutlu olmak için aşk mı para mı ikilemi arasında gidip gelirken arkadaşlarının da etkisiyle kendi üzerinde bir baskısı yaratmaktadır.

Suna sıkıntı içinde olmasının nedeni olan kocasının borçlarını ödemeye çalışmasındandır. Kocasının yaşarken edindiği arkadaş ortamında farklı meslek gruplarından birçok erkekle tanışmıştır: Halim Soyköse Profesör, Bülent Tunalı Dışişleri memuru, Sadri Fincancıbaşı tüccar ve Faruk Karlıdağ avukat. Kocasını öldükten sonrada onlarla görüşen Suna, bu zengin arkadaş çevresinden evlenmesi ve içinde bulunduğu maddi sıkıntılardan kurtulması için baskı görür. Özellikle iki yan kadın figürün Gönül Eren ve Feriha Tokbay'ın evlilik ve para ile ilgili söyledikleri Suna'nın kararsız kalmasının en büyük etkenlerindedir.

Gönül Eren: (kızın) İki dil o güzellekle, dünyanın neresinde olsa kendini kurtarır. Seni de nasıl olsa yalnız bırakmazlar... Dahada sıkıştın mı evleniverirsin! (bütün oyunları 2,535)

Bu iki kadın figürü Suna'nın kızının kendi geleceğini kurtaracağını ancak Suna'nın da kendi geleceğini düşünmesi gerektiğini Suna'ya hatırlatırlar. Bunun nedeni bu iki yan figürün

Suna'yı tanımaları ve Suna'yı kurtarma istemeleridir. İlk evliliği nedeniyle kendi isteklerinden vazgeçtiğini bilmelerine rağmen yine aşk yerine parayı seçme konusunda Suna'yı yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Suna kendini iyi tanıyan bu iki kadın figür tarafından karşılaştığı bu evlenme ısrarı ile kararsızlığa düşer paranın gerçekten yaşamının önünde olup olmadığını sorgulamaya başlar, bu da Suna'nın kendi üzerinde yaptığı baskıya neden olur. Suna ne kadar Feriha Tokbay ve Gönül Eren'in konuşmalarını göz ardı ediyor görünse de aslında bu konuşmalarla yönlendirilmektedir. Bu süreç Suna'nın kendisinin üzerinde baskı kurmasına sebep olmaktadır. Suna'nın aklındaki para mı aşk mı? çelişkisi bu iki figür üzerinden aktarılmaktadır. Bu çelişkiyi tetikleyen yalnızca bu iki figür değildir. Suna'nın ölen kocasının arkadaşları zengin ve bekâr kimselerdir bu kişilerde Suna'nın kafasındaki para ve evlilik çatışmasını etkiler. Suna'nın çevresindeki zengin arkadaşları Halim Soyköse, Bülent Tunalı, Sadri Fincancıbaşı ve Faruk Karlıdağ; Suna'yı elde etmek isterler. Bu dört figürde buldukları statü itibari ile Suna'dan daha zenginlerdir. Hayata bakış açıları da bu zenginlik ile paralel maddiyat üstüne kuruludur. Sahip oldukları para nedeniyle buldukları ortamın sahibi olduklarını hissettiren tavırları ve maddiyatlarını Suna'nın önüne sunmaları Suna'nın devamlı içinde bulunduğu arkadaş çevresi tarafından yönlendirilmesine neden olmaktadır: “*B. Tunalı: Corpsdiplomatie'in en parlak kadını olacağınıza bahse girerim Bütün resmi kabullerde gözleri kamaştıracaksınız*” (bütün oyunları 2,570). Suna'yı bulunduğu konum ve parasal itibar ve saygınlıklarıyla etkilemeye çalışan B. Tunalı Suna'ya sahip olmadığı zengin bir hayatın cazibesini göstererek para ve saygınlığın önemini vurgulamaktadır: *S. Fincancıbaşı: Hayatı sandığınız kadar doğru tanımıyorsunuz! Düş bunlar! Bundan sonra yaşayışınızı değiştirmek sizin için çok güç, giderek olanaksız!* (bütün oyunları 2,566). Yalnızca saygınlık ve para ile Suna'nın yaşamındaki çıkmaz vurgulanmaz aynı zamanda sahip olmayacağı olumsuzluklar üzerinden de ‘para ile hayat kurtarma’ fikri Suna'ya aktarılmaktadır.

Bu çevreye dâhil olan ErgunUranöteki erkek figürlerin aksineşairdir. Ne toplumda imrenilerek bakılan bir mevkisi ne de parası vardır. Suna'nın içinde bulunduğu arkadaş çevresinden farklı olarak duygularını dilediği gibi ifade eden biridir. İçinde buldukları arkadaş çevresinde yadırganmasına rağmen Ergun, Suna'nın hayatında ayrı bir yer taşır. Suna'nın çevresinin sarıllı olduğu zengin erke topluluğun tam zıttı olan bu figür Suna'ya aşkı öğretmektedir. Suna çevresindeki öteki zengin ve statü sahibi erkeklerden farklı olan Ergun'u seçerek çevresinin yönlendirmesinden kurtulmaya çalışmaktadır. Suna bu noktada aşkı seçer ancak geçim sıkıntısı nedeniyle eşyalarını satmaya başlar. Eşyalarını elden çıkaracak kadar

durumunun kötülemesiyle kendi iç çatışmaları ortaya çıkar. Bu durum Suna üzerindeki kararsızlığa neden olur Ergun'u seçerek maddi sıkıntıların içine düştüğünde yanlış bir karar verip vermediğini sorgular ve parayı seçerek aştan vazgeçer. Bu seçim Suna'nın mutluluğu yakalamasında verdiği karardan ötürü çelişkiler yaşamasına neden olmaktadır. Kendine yaptığı baskının odağında mutluluğun parayla mı aşkla mı sağlanabileceği çatışması yatmaktadır. Öteki figürlerin evlilik teklifleriyle Suna'nın kararsızlığı daha da artar. *"F.Karlıdağ: Ne oluyor bu hanıma böyle anlamıyorum? Oğlu yaşında bir şiir heveslisine ne bu itibar?"* (bütün oyunları 2,550). Suna'nın olmadığı ortamda oluşan konuşmalar okura, Suna'nın hak ettiği yaşama Ergun ile sahip olamayacağı inancını hissettirir. Özellikle F. Karlıdağ'ın Ergun'u her fırsatta küçümseyerek fakir olduğunu vurgulaması Ergun'un Suna'nın ihtiyaçlarını karşılamayacağını vurgulamak içindir: *"F.Tokbay: kuzum, Suna'ya ne Ergun'dan? Dengi mi? Bağlanabilir mi? Suna'ya evlenebileceği birisi yakıştır!"* (bütün oyunları 2,554).

Suna'nın Gönül Eren ile diyalogu Suna'nın kendi üzerinde yarattığı bu baskının oluşma şeklini açıklar. Geçim sıkıntısının altını çizen Gönül Suna'nın çevresindekilerin düşüncelerinin bir temsilcisi olur: *"Olabilir! Ama evlenmek nedir bilmen gerekir aşk değildir sadece. Gerçekçi olmalısın. Bazı erkekler iyi âşık bazı erkekler iyi koca olur"* (bütün oyunları 2,588). Suna'nın kendi üzerindeki baskı bu şekilde temellenmiştir. Gönül Eren Suna'yı yönlendirerek ona maddiyatın önemini vurgulamıştır.

Bunun sonucunda Suna kendini bir seçim yapmaya zorlar ve parayı seçer. Kendi üzerinde kurduğu baskısıdır burada asıl olan; çünkü seçmeme şansı varken o bir seçime yönelir. Mutluluğu arama adında maddiyat ve aşkı arasında kalan Suna bu mutluluğu yakalayabilmek adına kendi üzerinde baskı oluşturur.

Sonuç:

Necati Cumalı oyunlarında kadına baskı konusunu inceleyen yazarlardandır. *Boş Beşik, Mine* ve *Bir Sabah Gülererek Uyan* başlıklı oyunlarında da toplumun farklı tabakalarında yer alan kadınların töre tarafından bireyler tarafından ve kendileri tarafından baskılanışlarını sunar.

Boş Beşik başlıklı metinde Yörük toplumu tarafından töre baskısı ve onun dayattıkları bir kadın üzerinden aktarılır. Baskı töre merkezli aktarılmıştır. Bu kadın yapıt boyunca

edilgen durumda ve dayatılan uygulamalara boyun eğen karar verme hakkı olmayan konumundadır. Ortaya kısırlığına çözüm olarak atılan kumalığa bile boyun eğerek kaderini benimsemiştir. Yazarın müdahalesine Fatma' ya bir bebek vermesine rağmen töre baskısı çözülemez. Sınırlı ve küçük bir toplum içinde yaşayan bu kadını kaderini kabullenışı töre uygulamalarına boyun eğişi dahi kurtaramaz. Ana figürü üzerinden aktarılan töre olgusunun kesin hükümleri Yörük toplumunda asıl baskının kadının kadın üzerinde uyguladığı baskı olduğunu okura kanıtlar. Asıl toplumun savunuculuğunu bir Ana figürünün yapması ve oyundaki pasif erkek figürlerinin bulunması toplumca uygulanan Töre gibi sözlü kuralların ve geleneklerin kadınlar tarafından yürütüldüğünü göstermektedir. Töre baskısı, yalnızca Fatma'nın değil Yörük toplumundaki bütün kadınların karşılaşabileceği bir baskı olarak aktarılmıştır. Oyunda yazar müdahalesi dahi Fatma'yı kurtaramaz ve töre üstün gelir.

Mine başlıklı oyunda da Fatma gibi bir figür olan Mine vardır. Bu sefer Mine töre gibi katı kurallarla çevrili toplumsal normaler tarafından değil ancak yozlaşmış kasaba toplumunda kendisini cinsel obje olarak görenler tarafından baskılanır. Mine'nin baskılanışı güzelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Mine oyunda etken konumdadır. Güzelliğinin ve baskının kısır döngüsünü kıramaz ve katil olur. Baskıdan kurtulmak için özgürlüğünü feda eder. O Fatma gibi kaderine boyun eğmez ancak toplum baskısı Fatma da olduğu gibi Mine'yi de sindirir.

Bir Sabah Gülererek Uyan metnindeki Suna ise mutlu olabilme arayışı içerisinde. Mutluluğu yakalamak adına maddi kaygılar ve aşkı arasında seçim yapmak ister. Mutluluğu arama gayesinde kendini baskılar. Karar verme arzusu ve mutluluğun hangi taraftan geleceğini bilememenin verdiği kararsızlık Suna'yı kendi üzerinde bir seçim baskısı yaratmaya iter. Çevre tarafından maddiyata yönlendirme çabası olsa da seçimini kendi yapar. Karar verme gücü Fatma ve Mine'nin aksine kendisindedir.

Üç oyun; birbirinden farklı sosyal tabaka, eğitim ve karakterdeki kadının baskılanışını konu alır. *Boş Beşik* başlıklı oyunda Fatma figürünün baskıdan kurtulma şansı yokken *Mine* ve *Bir Sabah Gülererek Uyan* başlıklı metinlerde Mine ve Suna figürlerinin seçme şansları vardır. Ancak Fatma'da olduğu gibi bu iki kadın figür de mutluluğa ulaşamaz. Üç oyunun sonunda da çözüme ulaşmamış erkek hegemonyası altında çaresizce çırpınan üç kadın kalır biri delirirken, biri katil olur öteki ise istemediği birini tercih etmek zorunda kalarak mutsuzluğa

mahkûm olur. Yaşadıkları ve deneyimledikleriyle üç kadında çektikleri baskıya yenik düşer. Üç oyunda da gerek töre baskısı, gerek farklı bireylerin baskısı gerekse bireyin içinde bulunduğu koşullardan dolayı kendine yaptığı baskı göz önünde bulundurulduğunda, baskıyı aktaran figürlerin toplumun sözcülüğünü törenin savunuculuğunu yapması dikkat çekmektedir. Sonuç olarak; baskı ister töreden ister çevreden ister bireyden gelsin uyguladığı kişi üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu kimi zaman kişiyi gurundan vazgeçmeye kimi zaman göz göre göre katil olmaya kimi zaman ise mutluluğundan vazgeçmeye götürebilir. Baskının türü ne olursa olsun bu üç oyunda gözlemlenebileceği gibi, baskı kadınların hepsini toplum dışına itmiş, istediği kadın olgusunu yaratamadığı zamanda acımasızca yok etmiştir.

KAYNAKÇA

Necati Cumalı. *Bütün Oyunları:1*. 1. bsm. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2004

Necati Cumalı. *Bütün Oyunları:2*. 1. bsm. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2004